

ОТГОВОР

на критичните бележки, въпроси и препоръки
на уважаемите членове на Научното жури
по конкурса за академичната длъжност „професор“,
обявен от Института за изследване на общества и знанието при БАН,
професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата,
за нуждите на секция „Общество на знанието: наука, образование и иновации“,
публикуван в „Държавен вестник“, бр. 3 от 05.01.2018 г.

Уважаема госпожо Председател на Научното жури,

Уважаеми членове на Научното жури,

Благодаря за поставените въпроси, отправените бележки и препоръки. Всички тях приемам за основателни и с еднакво значение за по-нататъшната ми работа.

Бих си позволила да ги разгледам в две части в зависимост от това дали се отнасят до формулирани приноси в самооценката или до съдържателни и терминологични аспекти на отделните публикации.

Бележката на проф. Георги Фотев относно „леgitимиране на термина „нехегемонистични социологии“ като част от парадигмата за постзападните социални науки“ съдържа два взаимосвързани в същността си, но различни в проявлението си въпроса. Съгласна съм напълно, че мета-социологическата теория за социологията като полипарадигмална наука, развита в методологическия увод на фундаменталния труд на проф. Фотев *История на социологията*, е най-солидният теоретичен аргумент, делигитимиращ хегемонистичните социологии. Терминът „нехегемонистични социологии“ обозначава обаче реални социологически практики, които в един или друг момент от своето разгръщане се сблъскват с доминиращи теории, институции, властови позиции въпреки исторически потвърдената полипарадигмалност на социологията като *differentia specifica* на дисциплинарното ѝ изграждане. Съгласна съм и с критичната бележка, че понятието „парадигма“ не описва точно онези изследователски практики, при които производството на социологическо знание *в* и *за* даден контекст винаги се е осъществявало чрез непрекъснато преразглеждане на връзката между избрана теоретична перспектива и емпирични резултати въпреки хегемонията на определена теоретична, епистемологична, цивилизационна и пр. традиция. Признавам, че назоваването им като

„постзападни“ прибързано ги поставя в модния, да не кажа, доминантен дискурс на „пост“-реалностите („постмодерно“, „постколониално“, „постнационално“, „постсоциетално“ и т.н.), вместо да изяви отличителната им характеристика на *рефлексивни места на човешкия опит*, в които основополагащите принципи и норми на социологическата научна традиция се прилагат за разбирането на този специфичен опит спрямо собствената му мяра, а не спрямо западния контекст на тяхното продуциране и проявление. В този смисъл критичният коментар на проф. Фотев е важно методологично предупреждение. Всяка терминологична непрецизност рискува да ни постави в позиция на неререфлектираща хегемонност, дори когато ѝ се противопоставяме теоретично и практически.

Напълно споделям аргументите във възражението на проф. Петър-Емил Митев относно използването на понятието „тоталитарно общество“ в някои публикации. Става въпрос за статии, които предшестват дисертационния труд *Социологията в Централна и Източна Европа, 1945-1989 г. Към рефлексивна история на дисциплината*, защитен в ИИОЗ-БАН през март 2017 г., и книгата *Totalitarian Experience and Knowledge Production: Sociology in Central and Eastern Europe 1945-1989*, публикувана в Брил през 2018 г., където анализът се осъществява вече в термините на тоталитарен режим, тоталитарни форми на управление, тоталитарна държава, тоталитарна организация на социалния свят, тоталитарен опит. Този факт не може, разбира се, нито да извини, нито да оправдае пропуските в обосноваването на избора и на границите на употребата на въпросното понятие, той по-скоро откроява тези пропуски като етап от осмислянето на самия изследователски предмет. Препоръката на проф. Митев за интегриране на идеята на Хана Арендт за „детоталитаризацията“ всъщност задава бинарна аналитична призма, чрез която следвоенното развитие на страните от Централна и Източна Европа може да се разглежда като динамично напрежение между тоталитарни тенденции и детотализиращи процеси.

Основателните бележки на проф. Боян Знеполски относно две от тезите, защитавани в публикациите, ми позволяват да направя следните уточнения. Тръгвайки от идеята за състраданието като една от естествените нагласи в основата на социалността (Клодин Арош), изследователската задача в статията „Състраданието – постоянстващото отсъствие в българската социология“ е да обясни липсата на социологическа проблематизация на състраданието в два различни политико-идеологически и социално-

икономически контекста. Именно защото състраданието като персонализирана форма на социална връзка винаги реално съществува, анализът търси причините не за социалното му отсъствие, а за социалното му непризнаване в доминираното от комунистическата идеология общество и оттук за отсъствието му като предмет на социологическа рефлексия. Що се отнася до втората бележка, възможността специфичните за всекидневното гражданство характеристики (емпатия, състрадание, взаимопомощ и пр.) да доведат до „граждански мобилизации, ... оспорва[щи] политическата власт и да формулират амбициозни политически проекти“ е сред предизвикателствата пред тези форми на гражданска активност. До този момент наблюдението на емпиричните проявления на всекидневното гражданство ги поставя по-скоро в микрореалностите на политическото, чиито реализации са дискретни, проявяващи се „тук и сега“. Ако политическите трансформации се разглеждат не като взривове, а като постоянни, всекидневни усилия за достоен живот на всеки и всички, формите на всекидневно гражданство биха могли да бъдат интерпретирани като носители на тези промени. Това обаче може да бъде установено при изследване на собствената им еволюция.

Препоръката-въпрос на проф. Знеполски за възможностите за съвместяване на „етико-политическата чувствителност на социологията“ с „обективността на социалнонаучното знание“ в някаква степен кореспондира с позицията на проф. Галин Горнев за ограничените шансове на социалните науки да достигнат до универсално знание при изследване на силно ценностно и емоционално натоварени проблеми. Продължавам да мисля, че изследователската стратегия, която в най-голяма степен се доближава до научния идеал за обективност и универсалност, е усилието да правим видими истините от различен порядък, които съществуват във всяко социално явление.

Поставеният от проф. Пепка Бояджиева въпрос за връзката между „социологическа практика“ и „социологическа работа“ се отнася до същността на социологията като всекидневно усилие за разбиране на обществото в съответствие с действащите в професионалната общност научни принципи и норми. Заимствайки посочената от проф. Бояджиева референция, бих казала, че книгата на Пиер Бурдийо и Клод Пасрон *Репродукцията. Елементи за една теория на образователната система* е пример за прецизна социологическа работа, чиито взаимосвързани елементи са а) теоретичното усилие за изграждане на модел, способен да обясни връзката между наблюдаваните

феномени (в случая между функционирането на образователната система и реалната ѝ социална функция); б) непрекъснатата епистемологична бдителност, която предпазва както от илюзиите на суровите факти и непосредственото наблюдение, така и от подвеждащата яснота на данните на абсолютизирания факторен анализ и на реифицираните псевдопонятия (като 'аспирации на учениците', 'консерватизъм на преподавателите', 'съпротива на промените' и т.н.); в) систематизирането и съпоставянето на резултати от различни емпирични изследвания. Без претенция за очертаване на съдържателните граници на понятието „социологическа работа“ бих добавила още нещо. Във всекидневната социологическа работа на всеки изследовател са подложени на изпитание неговите/нейните знания и умения, теоретични и морални ориентири, научни и ценностни убеждения и начинът, по който отделният изследовател успява да разреши различни дилеми, са едновременно израз и гарант на характерната за дадена общност социологическа практика.

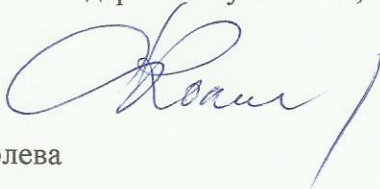
Въпросът на проф. Пепка Бояджиева за „отношението между по-общата социологическа теория и отделните частни социологически дисциплини“ е с важно значение за познавателните резултати на всяко изследване. Потенциалните взаимодействия между дадена общосоциологическа ориентация и частносоциологическите перспективи зависят от конкретния изследователски проблем. Както точно отбелязва проф. Бояджиева, посочените възможни проблемни аспекти при изучаване на африканските студенти, завършили в България в периода 1960-1990 г., препращат към различни частни социологически дисциплини.

Проф. Георги Фотев има основание да постави въпроса за съотношението между вложено и получено от отделния изследовател при участието му в колективни изследователски проекти, още повече че последните се налагат като една от основните съвременни форми на научноизследователска дейност. Индивидуалните публикации, включени в конкурса, както и докладите на научни форуми – в по-голямата си част тясно свързани с посочените в професионалната автобиография проекти, могат да се разглеждат като израз на баланса между стимулираща колективна среда и индивидуален принос в познавателните резултати. Колективните публикации, които не участват в конкурса, са по-скоро продукт на съвместни усилия и при провеждането, и при анализа на изследователските резултати. Що се отнася до френско-българския проект

„Разпространение и интернационализация на знанията посредством социологическия научен обмен между Франция и България/Circulation et internationalisation des savoirs à travers les échanges sociologiques entre la France et la Bulgarie“, осъществен в рамките на международното сътрудничество между БАН и френския Национален център за научни изследвания (март 2008 – март 2010 г.), той позволи съпоставянето на полетата и траекториите на две национални социологии с различна дисциплинарна история при изучаването на нов предмет – обмена и интернационализацията на социологическите знания. Изследването откри а) ролята на двата типа институции за научния обмен преди 1989 г. (научните институти благодарение на подписаната през 1965 г. *Спогодба за научно сътрудничество между БАН и CNRS* и Международната асоциация на френскиговорещите социолози – AISLF) и б) различните стратегии на социологическо сътрудничество и формите на тяхното адаптиране към контекста на глобализация и трансдисциплинарност на знанията след 1989 г. при нарастваща роля на университетите с цел опазване на познавателните интереси от социалните и структурните принуди върху познавателния процес.

В заключение, ще си позволя да отбележа нещо, което срещам за първи път в досегашния си професионален опит. Имам предвид не само бележките в рецензиите и становищата – всички те, стимулиращи и задължаващи ме да поправам фактологични грешки, да задълбоча и доразвия линии на анализ, да следвам по-директен стил на изложение, да преосмисля поставени вече проблеми. Става въпрос преди всичко за начина, по който всеки член на уважаемото Научно жури е анализирал изследователската, преподавателската, публикационната дейност – предмет на научна оценка, и е открил проблемни, изследователски, ценностни аспекти, които дават нова перспектива на собствената ми работа. Не познавам по-щедър интелектуален жест от този, който признава постигнатото, назовавайки го.

С дълбока благодарност и уважение,

Светла Колева

София, 21 май 2018 г.